

Vaikai „sudeginami“ kaip kuras

Vaikų psichiatras Vytautas Blažys

Įstaigose globjami vaikai dažnai „sudeginami“ kaip kuras, kad visa globos Sistema galėtų toliau sėkmingai suktis. Ji lengvai įtraukia naujus vaikus ir išleidžia juos tik sulaukusius pilnametystės, bet jau praradusius ryšius su šeima ir artimaisiais, nemokančius elgtis su pinigais ir neturinčius elementariausių buitinių įgūdžių. Tokią išvadą priėjome tyrę vaikų teisių padėtį stacionariose globos ir ugdymo įstaigose.

TYRIMAS PRISTATYTAS, BET REZULTATAI NEAIŠKŪS

Visai neseniai, dar liepos 30 dieną šio tyrimo rezultatai buvo pristatyti spaudai. Paviešinimas turėjo vainikuoti praėjusių metų lapkričio mėnesį prasidėjusį ir visai neseniai – dar tik balandžio mėnesį užsibaigusį vaiko teisių stebėsenos tyrimo estafetę. Anaiptol. Kokios permainos laukia globos įstaigų Sistemos?

Su gausiu ekspertų būriu aplankėme 20 Lietuvos įstaigų, dirbančių vaikų globos, priežiūros ir ugdymo srityje. Statistikos departamento duomenimis Lietuvoje yra 96 vaikų globos įstaigos, jose globojama 6,4 tūkst. vaikų (2004 m. pab. duomenys). Tiesą pasakius, nei pradėdami tyrimą, nei jį užbaigę negalime būti tikri net skaičiais – kiek yra įstaigose globojamų vaikų, kiek globos įstaigų, kodėl dalis įstaigų, kuriose vaikas praleidžia didžiąją savo vaikystės dalį nėra apskaitomos kaip globos sistemos dalis, kodėl sistema, pažeidžianti pagrindines vaikų teises toliau funkcionuoja – tai klausimai, kurie tyrime dalyvavusiems ekspertams neduoda ramybės net ir dabar, nors buvo aplankyta daugybė įstaigų, diskutuota su vaikais, darbuotojais, tėvais, išanalizuoti pagrindiniai globą reglamentuojantys teisės aktai...

Vienu esminių Įstaigos tikslu įvardijamas nepilnamečio integravimas į visuomenę, perimant visuomenei priimtina vertybių sistemą. Tačiau Įstaigos darbuotojai savo ruožtu pabrėžia: „mums svarbiausia, kad ČIA esančiam vaikui būtų gerai“.

Vaiko globos Sistema kupina akibrokštų, paradoksų, kurių kaltininkus sunku įvardinti. Daugelį išaiškintų vaiko teisių pažeidimų sunku sieti su atskiromis įstaigomis, nes juos lemia neefektyvus įvairių tarnybų bendradarbiavimas, nepakankamas dalijimasis atsakomybe, kitaip tariant – sisteminės problemos. Tačiau kenčia – vaikai.

SITUACIJA PRIMENA SCENĄ IŠ ABSURDO SPEKTAKLIO

Labai gerai Sistemos absurdiškumą iliustruoja vaikų maitinimo pavyzdys. Visose globos įstaigose vaikai maitinami centralizuotu – restoraniniu principu: visas maistas vaikams yra pateikiamas paruoštas ir sudėliotas į lėkšteles įstaigos virtuvėje dirbančių virėjų. Nors visi labai gerai supranta, kad taip vaikas neišmoks net sumuštinio

pasidaryti, visi apgailestauja – kad kitaip neįmanoma. „Tokios yra Sistemos taisyklės, o pavienių įstaigų iniciatyvos ką nors keisti dažnai yra sužlugdomos griežtų higieninių reikalavimų“, – argumentuojama.

Čia prisimenu vieną seną sovietinį vaidybinį filmą, kuriame vaizduojama, kaip šeima paėmė globoti mergaitę iš vaikų namų. Filme tarsi pasišaipoma iš vaikų globos Sistemos. Globojama mergaitė ruošė valgyti šeimai: paėmė ir supjaustė visą rastą sviestą kubeliais ir padėjo lėkštelėje ant stalo. Kodėl?

Vaikų namuose buvo mačiusi, kad sviestas yra pateikiamas tik taip. Manau, kad panašių įspūdžių ir šiandien galėtų papasakoti tos Lietuvos šeimos, kurios laikinai ar nuolat ėmėsi globoti vaiką, kurį laiką augusį globos namuose.

VISI SUPRANTA, BET APSIMETA, KAD NEMATO

Lankantis įstaigose susidarė įspūdis, kad pagrindinis vaikų globos Sistemos tikslas yra išlaikyti save pačią – kad darbuotojai išsaugotų darbo vietas ir galėtų ramiai dirbti, netrukdomi ypatingų pokyčių, kad ataskaitose rodikliai būtų geri. O tai, kad vaikas, išėjęs iš Institucijos, galėtų gyventi visavertį gyvenimą, labai mažai rūpi tiek su jais dirbantiems specialistams, tiek valdininkams ir politikams, atsakingiems už vaikų stacionarios globos ir ugdymo Sistemos formavimą ir funkcionavimą.

Visi supranta, kad taip yra, bet apsimeta, kad nemato.

Tad ar galime teigti, jog nepriklausomos Lietuvos vaikų globos Sistema nors kiek pasikeitė nuo Sovietmečio laikų? Gal jau vertėtų pradėti klausti KADA ir KAS ją keis?